

ԼՐԵՆԵԼԵՆ

ԲԱՍՄԱԽԱՆԻ

ՇԱԲԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԱՔԱԿԱՆ

ՅԵՐԴ ՏԱՐԻ

1907

9 ՄԱՅԻՍ ԹԻԻ 19

ԽՄԱԿԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

Մ. ՄԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

MAHASCAGIAN & SONS

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ	Գ ո՞վ Թէ Գ ով	457
Ն. Հ. ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ	Ի նշ է Հակակո Պայքարը	463
Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ	Հնչման խնդիրը	469
Կ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ	Համր Սէր	473
Յ. ԱԼՓԻԱՐ	Ինչո՞ւ Սուսմորթիւրը Գ ուզ Մա-	
	գեր Կուննան	478
	Լրաքաղ	480

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆ

ՖՐԱՆԿԱՅ ԹԱՂ

Պատիւ ունինք յանուցանել մեր յարգոյ յանախորդաց թէ նորաձեւութեանց ամենալեւրջին տեսակներն հասած են. Եւրոպէս ստացած ենք, մետաքսեայ պատրաստ պուշներ, բէնետարներ, պաթիսթ պրօսէ, այլ և այլ էթամիւններ, արանց թէ կանանց հագուուոր համար լինօններ, ասոնցմէ զատ մետաքսէ և ֆիլաէքս միթէն և ձեռնացներ, կաշիէ գօտիներ են:

Ո՞ր — Ա՞նի երեւ-շ-էմէ քերէ և շ-ի-ի-ն Լորդ-ն-ի-ն:

ՆԱՆՍԷՆ

ԴԵՊԻՔԵԻՆ

Թարգմ. Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

Յ Յ Օ ԷՋ ՄԵԾԱԴԻՐ

ԾԵՐԸ, ԳՍԻԱԸ, ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ, ՕՐԻՈՐԴԸ, ԱՄՈՒՄԱՍՈՒՐԸ, ԱՄՈՒՐԻՆ, ԳԱՍԱՏՈՒՆ, ԱՇԱԿԵՐԸ ամենքն ալ կրնան կարգաւ ալ իրաւ շահեկան, հրահանգիչ ու հետաքրքրաշարժ հատորը:

Գին 3 ՂՐԵ.

Գաւառներու համար

Թղթասան Ժախաղ 8 ղրշ.

Ա. Մամուկի բաժանորդներուն համար թղթ. Ժախաղ 6 ղրշ.

Կ Ա Ն Ի Ի Կ

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

ՏՕԲ. Մ. ՎԱՀԷ

ԱԲ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Կ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ

Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ

ፆ፡፲፭ ፩፡፩

ԳՐԱԲԱՒՆ ու Աշխարհաբարը թողլով ուրեմն իրենց Գաղֆայեան (Լուսինեան) հակադաշտ՝ ք չըրմին մէջ, գանձէր թաւածայր Արձազանիին որո՛ւ ձեր արվորական համբերութեամբ մէջնոր երկար ջատագովականը կ'ընէ՞ք ձեր երկրորդ նամուկան առ իստ Զաղփալփուն վերագիրը զոր թոյլ կուտաք ձեզ դորնածելայն խնդրոյն մէջ իմ պաշտպանած զօտիս համար, ներեցէ՛ք ինձ որ ըսեմ թէ ձերինին յաւէտ պատշաճ պիտի ըլլար, վասն զի՛ դուք իսկ բողատորել ջանալով «արձագանդ» բառի իով ուղղագրութեան ծագումը կարեչի, հաւսնական կը համարէք թէ «առաջին անգամ զայն դորածող գրիչներ այդ հին բառին ստուգաբանութեան անստիգիակ» էին։ Զեր այս ըսածէն կը հետեւի թէ եթէ՛ այդ ստուգաբանութեան տեղեակ ըլլային՝ ըստ ամէնայն հաւանականութեան այդ ոխալը չպիտի գործելին եւ ուղղագրական այդ վրիպակներ ձեռք լոյս աշխարհ եկած չպիտի ըլլար Միայն թէ կը չարուեսակէք ձեր բացատրութիւնը տալ բառին երկու ձեւերն ալ իրենց աչքին առջեւ, զվերջատառով արձագանգը խորթ ու խոցոտիչ երեւցեր է իրենց աչքին, ինչպէս 'սկզբանէ անտի վիրատորած կ'երեւի եղբւր աշխարհաբարեան աչքերը (տարբորինա՛կ աչքեր)։ յարգանք, անարգանք բառերուն վերջաւորութեան հետ նոյնացուցեր են պիտակաբար։ Ուրեմն երկու ուղղագրականն ձեւերու մէջ նախընտրութիւն մ'ընելու պատճառ մը (raison) ունենալ հարկ է եղեր, եւ ի չօյժ ուղղագրական ստոյգ ծանօթութեան, որ ըստ ձեզ ալ կ'երեւի թէ առաջին, որոնք չպատճառը պէտք էր ըլլալ, նախապատուութիւն տրուեր է զեղեգ

ծանօթ մնացած էր Վրանգիւն արձանացոյն, այսինքն չէ՞ր գիտեր բառին բուն ստուգաբանութիւնը: Եթէ գիտէր, ուրեմն ի՞նչ խորհրդաւոր պատճառ ունէր սխալ ուղղագրելու, եւ դուք այդ պատճառը չգիտցած, քանի որ մէկու մը չէ ըսած, ի՞նչպէս կ'արդարացնէք զինքը եւ իր ըրածը: Ուղի՞ղ դատել է այդ ու ոչ-զաղփաղփուն փա՛ստ մը ձեր դատին: Հոս ալ կ'երեւի թէ «խմբագրական» անունն է որ ձեզ երկեւղած պատկառանք մը կ'ազդէ, չգիտնալով կարծես թէ ի՞նչ տարօրինակ բաներ ելած են ու կ'ենեն ամէն օր խմբագրական ուղեղներէ: Եթէ Հ. Եդ. Հիւրմիւզեանի նշանաւոր բառագիրքը (Աշխարհաբարէ ի Գրաբար) այս բառերուն ղով ուղղագրութեան համար հեղինակաւոր փաստ մ'եղած է ձեզ ձեր նախորդ նամակին մէջ, է՛ր այնպէս չըլլար ձեզ հիմայ տարածողելու համար զձեզ արձագանքի ուղղութեանը մասին, քանի որ զով կ'ուղղագրէ նա (Ա. Տպգ. երես 242) խօսող ձայն բառերու դիմաց, եւ իբր աշխարհաբար բառ ալ քնաւ չունի զայն բառերու շարքին մէջ, միայն խօսող ձայնը տալով իբրեւ այդ իմաստով աշխարհիկ ասացուած եւ իմանալ տալ ուղեւով թերեւս թէ արձագանգը աշխարհիկ կամ ռամիկ չէ ո՛չ ֆով ո՛չ գով: Ուրեմն յայտնի եղաւ թէ անոր ֆով ուղղագրութիւնը ո՛չ հեղինակութեամբ կ'արդարանայ, ո՛չ ալ սովորութեամբ, այլ միայն ձեր մէկ քմահաճոյքն է պիտի ըսեմ որ օր մը երեւակայնոր է թէ կրնայ Գրաբարեանց դէմ *cheval de bataille* մը ընել զայն եւ ապացուցանել անով թէ Աշխարհաբարեանք իրենց սխալովն իսկ կրնան յաղթող հանդիսանալ իրենց դէմ: Բայց խնդիրը, կարծեմ, աշխարհաբարի ու գրաբարի խնդիր չէ, եւ ի գուր թերեւս աշխարհաբարեանց բանակ մը ձեզ կուսակից ունենալ կը յուսաք, վասն զի ընա՛ւ աշխարհաբարեան մը տարօրինակ առաջարկութիւնը չէ բերած գրաբար բառերուն միջակ տառերը թաւի փոխել, եւ ո՛չ ալ մասնաւորապէս արձագանգ բառին համար այդպիսի փոփոխութիւն մը աշխարհաբարի դատին կարեւոր համարուած է, ինչպէս ահա՛ թուոց աշխարհաբարեան եւ յարգելի բանասէր Յ. Գազանճեան էֆ. որ Ա. Մարկոյ նոյն թուոյն մէջ ձեզմէ քանի մ'էջ անդին կ'այպանէ ձեր կարծիքը ինչպէս արձագանքի նոյնպէս եւ գրաբարի համար:

Վերջին խօսք մը ձեր սա սովորութեան (*usage*) մասին, որուն բացարձակ իշխանութիւնը լեզուի խնդիրներուն մէջ կը պանծացնէ, եւ կը հոչակէք ամէն առթիւ ու ամէն ձայնիւ: Գիտէք, սիրելի բարեկամ, որ մարդը բանականութեամբ դորձող էակ մ'է, թէ ամէն բանի մէջ կարգ ու բանաւորութիւն կը փնտռէ եւ իրաց պատճառները կը խուզարկէ, եւ միշտ վախճանական պատճառներով գործելով՝ իր յղացած նպատակներուն կը պատշաճեցնէ բանի: Իւր ի գործ դրած միջոցները, լեզուական սովորութիւնք այս կերպով մարդէն ի գործ դրուած միջոցներ ըլլալով՝ որովք նա կ'ուզէ իր մտածումը եւ զգացումը հաղորդել իր նմանին, չեն կրնար գուրկ ըլլալ բանաւորութեանէ ու անհամաձայն հասարակաց քսնի (*sens commun*) մը որ կուսն է բոլոր մարդկային մտքերուն մէջ, եւ արդէն լեզուն ըլլալով մտքին արտայայտութիւնը՝ ի հարկէ պարտի ցոլացնել մաքին օրէնքները, բանաւոր, տրամարանական ըլլալ: Ուստի երբ կը կրկնէք ձեր ծանօթ բանաձեւը թէ «Սովորութեան համար չի պահանջուիր», չառ բանաւոր մտածման մ'արձագանգը չէք ըլլար, կամ բանաձեւին իմաստը չէք ուղիւ լաւ թափանցել: Մարդը իւր եւ իւր նմանեաց ամէն ըրածէն ալ համար կը պահանջէ, այսինքն կ'ուզէ

բացատրել անոնց գործը, անոր շարժառիթները գտնել իմանալ, մէկ
բառով կ'ուզէ հասկնալ, գոհ չէ՝ մինչեւ որ հասկնայ, Անգիտակից
ուշակութեամբ ու բնազդական մեքենականութեամբ մ'իսկ ըրած
բաները մարդը չափանաւ տարիքի ու հասուն քաղաքակրթութեան
աստիճանի մէջ կ'ուզէ մեկնել, բացատրել, թաքուն պատճառները
որոնք, զի նոյն իսկ աղետին ու գիտունին տարբերութիւնը ատրը
մէջ կը կայանայ, վերջինը կը բացատրէ ինքզինքին իր մտածելու,
զգալու, գործելու կերպերը որոնցմէ շատերը առաջինը անգիտակ-
ցաբար ի գործ կը դնէ: Այս նպատակին համար կազմակերպուած
են մարդուն գիտութեան շատ մը ճիւղերը, հոգեբանութիւն, տրա-
մաբանութիւն, լեզուաբանութիւն, քերականութիւն, ճարտասա-
նութիւն, բարոյագիտութիւն, կրօնից գիտութիւն, եւ, որոնք միան-
գամայն կը ծառայեն իրեն իր գիտակցութեան հետ աւելցնելու իր
գործելու եղանակներուն վստահութիւնն, արդիւնաւորութիւնը,
Ընդհանրաբար մարդը հազարաւոր բառեր գործածեր է այս կամ այն
նշանակութեամբ, առանց բնաւ գիտնալու ինչ պատճառի համար
այս ինչ ձայները ունին՝ այսինչ նշանակութիւնը եւ ո՛չ ուրիշ
ձայներ, այլ միայն սովորութեան աղատտանաւ, վասն զի այդպէս
լսած է միշտ իր շուրջը, Բայց կուգայ ժամանակ մ'որ պմէն բանի
պատճառը գիտնալու հետաքրքրութիւնը, որ գիտութեանց մայրն
է, կը մղէ փր քննասիրութիւնը մինչեւ բառերու ձայնին ու անոնց
նշանակութեան մէջ եղած հարկաւոր ու գիտական կապակցու-
թիւնը ըմբռնելու, եւ ահա՛ կ'ստեղծէ բաղդատական բանասիրու-
թիւնը ու լեզուաբանութիւնը, եւ կը հասնի լեզուաց մէջ նախնա-
կան արմատները ճշգրտու եւ բնաձայնութեամբք ու ձայնարկու-
թեամբք եւ հանգիտութեամբք նոյն իսկ անոնց կազմութիւնը գէթ
հաւանօրէն բացատրել փորձելու, ինչպէս լեզուական գեղակցու-
թեամբ եւ հին բառական տիպերու մերձաւորութեամբ մեկնելու հա-
մեմաւարար նորագոյն լեզուաց բառերը, Մինչեւ այս կէտ մղուած
հետաքրքրութեան մը քով քնակաւորար կը դիւրանայ քերականա-
կան ձեւերու եւ լեզուական ոճերու բաղդատական տրամաբանա-
կան ու պատմական բացատրութիւնը ու գիտեմք որ այսօր եւրո-
պական լեզուաց քերականական մեթոտներուն մէջ տիրելու վրայ
է պատմական մէթոտը, որ նախնական ձեւերով կը բացատրէ արդի
ձեւեր որք սովորութեան քմահաճոյքին արդիւնքը կը թուին կամ
կամայական բացատրութիւններով կը մեկնուին, Զոր օրինակ ին-
չո՞ւ համար ֆրանսերէնի մէջ մերթ օր անորոշ դերանուն վրայ
յօդ կը գրուի, *ei l'on, si l'on, que l'on* կ'ըսուի. քերականք ոմանք
կ'ըսէին «Սովորութիւնը կ'արտօնէ», կամ թէ «յօդը կ'աւել-
նայ բարեձայնութեան պատճառաւ», մինչդեռ օրը հին *homo* (մարդ)
ցոյցական էր ու յօդ կ'առնէր քնականաբար եւ *homi, om* ձեւերէն
անցնելով եկած հասած էր օր ձեւին ու իր գոյականի հանգամանքը
եւ յօդը կորսնցողած՝ լոկ անորոշ դերանուն մ'եղած էր մեկը, *ոֆ*,
նշանակութեամբ, բայց հին գործածութենէն ՚ մնացած էր եւ ո՛չ
թէ նոր կ'աւելնար այն պարագայներուն մէջ ուր տկանջը կը պա-
հանջէր, Մարմնդէլ գրած է (*Տես Պէշոէլ ի բառն usage*). «Բնորոշինք
Վօժայի հետ թէ սովորութիւնը բանաւորութեամբ ըրած է շատ
բան, նոյն իսկ կարծուածէն շատ աւելի, Արդարեւ, լեզուին մէջ խօ-
սելու հազարաւոր կերպեր կան որք սովորութեան զուտ քմահա-
ճոյքին կը վերագրուին, եւ որոց պատճառը կը գտնուի շատ նուրբ
բնազանցութեան մը մէջ որ կարծես ամբողջ վարքի է յանդէսուիւր

եւ զոր կը նշմարէ այն որ լեզուն կը քննէ՝ փիլիսոփայական աչքով մը»։ Եւ Վոթլա կ'ըսէր թէ (Տե՛ս անդ) «Լեզուի մասին սովորութիւն կը կոչուի այն կերպը որով կը խօսի ազգի մը ամենէն լուրջ կրթութեամբ ընկերութիւնը, համեմատ ժամանակին հեղինակաց ամենէն ողջածիր մասին գրելու եղանակին»։ Լեզուի մէջ սովորութիւնը ստեղծուած ալ ուրեմն պէտք չէ բնաւ կարծուի քմահաճ բանադուրկ ձեւ մը, որուն կուրօքէն հնազանդիլ պարտական ըլլայ մարդ սոյնու միայն որ սովորութիւն է, նոյն փակ երբ յայտնի սխալ ու անբաշխաւորութիւն ներկայացնէ։ Ուրեմն Վոթլաներ, Մալէրայներ ֆրանսերէնի մէջ լոնչ բան ջնջեր ու յապաւեր են, Ռանպուլիէի ապարանքին բարեկիրթ ճաշակատէր ընկերութիւնը լոնչ բանի ընտրութիւնը բերէ է, եթէ ոչ սովորական դարձած բացատրութիւններու մէջէ, մաքրելու համար լեզուն ու դասական բարբառը հաստատելու Բարոք սովորութիւնը կայ լեզուի մը մէջ որուն անշուշտ պէտք է հետեւիլ, վասն զի տակաւ կազմուած հաւաքական դործն է այն ժողովրդեան թաքուն տրամաբանութեան ու ճաշակին, ողջամբն եւ հմուտ հեղինակներու գիտակից կիրառմանց եւ ժամանակակից բերած բանաւոր բարեփոխմանց՝ բայց կայ նաեւ յոռին զոր մարդ չկրնար ու չի պարտիր ընգունիլ, քանի որ իր միաքը անոր յոռութիւնը կը տեսնէ, այսինքն զայն սխալ անճաշակ ու անբանաւոր կը վճռէ, եւ չկայ հեղինակութիւն, անձի կամ սովորութեան, որ միտքը մտքին հակառակ խորհելու եւ գործելու պարտաւորէ։ Չէ՞ որ ստրկութեանց ամենէն ծիծաղելին ու միանգամայն ցաւալին կ'ըլլար այդ։

Ուղղագրութեան գալով, — քանի որ մանաւանդ մեր բանավէճը ուղղագրական խնդիրներու վրայ է — իրաւամբ բնուած է թէ Վոթլա զղագրութիւնը խօսքը նկարելու արտօնտանէ, եւ հետեւապէս իմէալ, եւ կատարեալ ուղղագրութիւնն այն է որ լիովին ու անթիւրի ճշտութեամբ կը պատկերէ լեզուն իւր բոլոր ձայներուն, հնչումներուն եւ ձայնական նքերանգութեանց մէջ, եթէ ամէն ձայնք ու ձայնեղանգք իրենց յատուկ ու որոշ պատկերներեն նշանակին։ Եւ լեզուի մը լատներուն բոլոր ձայները միւսնոյն հնչումն ու նշանային զայն լեզուն խօսող ժողովրդեան բոլոր մասերուն համար, ու բառերուն եւ տառերուն հնչումները ժամանակաց ընթացքին մէջ նոյն եւ անփոփոխ մնացած ըլլային, վէճ ու տարակոյտներ չպիտի ըլլային լեզուաց ուղղագրութեան մասին, մէն մին ունենալով իր կատարեալ ու անյեղի ձայնապատկերներու գրութիւնը։ Բայց որովհետեւ գործն այնպէս չէ, շատ անգամ լեզուները իրենց բոլոր ձայները, պատկերացնող այբուբէն մը չունին, շատ անգամ միեւնոյն ազգին մէջ արտասանութիւնը տեղէ տեղ ու դաւաճ գաւառ կը տարբերի, ու շատ անգամ ալ լեզուի մ'այս ու այն տառերն իրենց ձայնական արժէքը փոխած են դարերու մէջէ եւ մերթմանք իրենց բնիկ ձայնը կորսնցուցած եւ ուրիշի հետ նոյնացած են հնչմամբ, լեզուաց ուղղագրութիւնը ատաւել կամ նուազ դժուարացած ու կնճռոտած է, այնպէս որ կայ լեզու որուն մէջ ուղղագրութիւն եւ արտասանութիւն իրարմէ տարբեր բաներ են եւ նման պատկերներ չեն համապատասխաներ նման ձայներու, ինչպէս անգղիերէն լեզուն եւ մասամբ ալ գաղղիերէնը։ Այս պատճառներէն յառաջ կուգան անորոշութիւն, գրուած բայց չարտասանուած տառեր, նոյն բայց տարբեր ձայնով տառերու տառախումբեր, ուղղագրական այլազան ու հակառակ կերպեր։ Ֆրանսուա Ա. Լէն յա-

աջ գաղղիական ձեռագրաց մէջ շատ անգամ միեւնոյն բառը միեւնոյն հեղինակին կողմէ մինչեւ քսան տարբեր ձեւերով ուղղագրուած կը տեսնուէր, այնքան անստոյգ ու տարտամ էր բառից ուղղագրութիւնը, որ տակաւ ճշտուեցաւ սակայն նախ տպագրիչներուն եւ յետոյ Ակադեմիոյ եւ հեղինակաւոր անձանց ձեռքով, բայց ոչ կամայականութեամբ, այլ արքունեաց արտասանութիւնը եւ ստուգարանութիւնը հիմ ընդունելով: Մեր լեզուին մէջ, առանց դժուարութենէ իսպառ զերծ մնալու ուղղագրութիւնը դիւրին է համեմատաբար, քանի որ մեր լեզուն, Իտալերէնի, Սպաներէնի, Գերմաներէնի նման, ձայնական ուղղագրութիւն մ'ունի աւելի, այսինքն, բացի վերջատառ րէ մը, չարտասանած գիր չունինք: Նուրբ, միջակ եւ թաւ տառից արտասանութիւնն է որ գլխաւոր դժուարութիւնը կուտայ, քանի որ ընդհանրապէս երկուքի վերածուած են արտասանութեան այդ երեք աստիճանները, միջակները մերթ թաւերուն եւ մերթ նուրբերուն հետ նոյնանալով: Յայտնի է որ ուղղագրութեան մէջ բառից արմատական մասն է որ զրտուարին է յաւէտ. իսկ բառակերտական կամ քերականական տարերք, նախադաս կամ յետադաս, անփոփոխ կամ փոփոխելի, դիւրին ուղղագրելի են, վասնզի կանոններու ենթակայ են, բայց նաեւ քերականական օրինաց հմտութիւն կը պահանջեն Արմատականաց ուղղագրութեան մասին, քանի որ արտասանութիւնը միշտ ապահով ու անվրէպ առաջնորդ մը չէ, հին լեզուին վերաբերող մեր բաներուն համար ի նարկէ ընտիր նախնեաց ընդհանուր գործածութիւնը պարտի լինել առաջնորդ, իսկ գրական լեզուի մէջ անցած ռամկօրէն բառերուն համար՝ արտասանութեան լուսագոյն պատկերացումն պէտք է ունենալ նպատակ: Այս սկզբունքով զիւրին կը լուծուի խնդրոյ նիւթ եղող մեր բառերուն ուղղագրութիւնը. Գրաբար եւ Աշխարհաբար բառից ծայրի վանկը բարքերականական մասնիկ մ'է որ միշտ ռով կը գրուի, իսկ առճաշակագ բառին մեր գրոց լեզուին մէջ ընդհանրագոյն ուղղագրութիւնն է գ վերջատառով:

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱՎԱԼԻՔ.— Երկու որբանոցներու գործադ ժողովներ պարտք կ'համարին իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնել՝ Ամերիկ. Համագգ. Գօլէճի Տնօրինութեան՝ ե Տիկնայք Մ. Ղ. Եսայեանի, Ս. Պէյ Պալեօզի, Տ. Խան Սարգիսի, Թ. Լ. Մկրտիչի, Գ. Կիրիւնչեալի Մ. Ստ. Աւետիքեանի, Թորք Լ. Եաքուինձօի, Մ. Ֆինալիի, Էլիզա Պալպանեանի, Աննա Պարտիզպանեանի ու Կիւլա Զաքեանի Պրնք. Վ. Իվըն Ճօնսի, ու Թավաթ Ճօլիի, որք իրենց Թանկագին օժանդակութիւնը չզուցան այս երկու հաստատութեանց ի նպաստ տրուած նուագահանդէսի յաջողութեան համար:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ.— Թէ ժամանումներու և Թէ մեկնումներու համար փափաքող ենք միշտ տեղեկութիւն տալ Թերթիս մէջ, բայց երբեմն ակամայ մոռացումներ և զանցառութիւններ տեղի ունենալուն պատճառաւ ժամանակէ մ'ի վեր դադրեցուցած էինք Լրաքաղի մէջէն այդ հատուածը, այժմ զանգան կողմերէ դարձեալ դիմում կըլլայ մեզի զանոնք շարունակելու, որոնք իրենց շահեկանութիւնը ունին առևտրական և ընկերական տեսակետներով, ուստի որոշեցինք կրկին կարելի եղածին չափ յոր օրին տեղեկութիւններ տալ այս մասին և շատ զօճ պիտի մնանք ե՞՞մէ մեկնողը և ժամանողը հաճին մեզի հասցնել իրենց այցաբարդները, հակառակ պարայն չվշտանալով ե՞՞մէ երբեմն մոռացումներ ունենանք որոնք ո՛չ նպատակաւոր են և ոչ մասնաւոր այլ ակամայ:

ԻՆՉ Է ՀԱՎԱԿՆԵՐԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

ԵՒ ԻՆՉ ՕԳՈՒՑ ԿՐՆԱՆՔ ՔԱՂԵԼ ԱՆԿԷ

Երբորդ յօդուածին մէջ ամփոփ կերպով ցոյց տրուած էր թէ՛ կղերական զեղծութիւնները կ'սկսին զխաւորաբար կրօնական խորհուրդները նիւթականացնելով եւ վարդապետութիւնը անձնաւորելով:

Այս երկու զրուծիւններով եկեղեցականները երբեմն առաջ կը բերեն անանկ ներհակ ծայրայեղութիւններ, որոնք երբեք չեն կրնար համաձայնիլ ո՛չ կրօնի նպատակին եւ ո՛չ ալ կրօնաւորներու կոչումին հետ:

Կրօնի յայտնի եւ ոխերիմ թշնամիները չեն կրցած անոր տալ մէկ հազաբերորդը այն յիւսններուն, զոր հասցուցած են յիշեալ երկու զրուծիւնները:

Ատոնց առաջինը կը ծնի հոգեկան անշարժութիւն մը, որ բարոյական մահ է, եւ երբեք չի համապատասխաներ ան պատուէրին, որով Առաքեալը կըսէ թէ՛ «Հոգին մի՛ մարէք» եւ կըկրորդէն առաջ կուգան մեքենական կամ անասնական շարժումներ որոնք ո՛չ պատուաբեր են, եւ ո՛չ ալ կրօնական կեանքի բարգաւաճութեան մասին օգտակար հանգամանք մ'ունին:

Եթէ կրօնքը մեր սիրակրուն հանգստութիւն պարգեւելով կեանքի կանոնները պիտի նուիրագործէ, տկարներուն յենարան եւ վստահելանքներուն պատապարան պիտի հայթայթէ, բաղդաւորները գոհացնելով դժբաղդիները պիտի մխիթարէ, աս կարգի բարոյական առաւելութիւնները ձեռք բերելու համար հարկ չիկայ միտքերը մատուոյ մը չորս պատկերուն մէջ փակելու եւ հոգիները միայն արտաքինին, այսինքն սխալ հասկցուած ծէսերուն եւ չարաչար գործածուած արարողութիւններուն հետ կապելու, ալ միշտ պէտք է հրաւիրել զանոնք որ զէպի տինգերական եւ անփակ եկեղեցին վերաաշխան:

Թէեւ արտաքին թշնամիութիւնները կրնան օգտակար ըլլալ բայց ներքինն է որ հիմնական միութեան կը ծառայէ, որովհետեւ կրօնքը հոգեկան կարողութիւններու ամբողջութեան մէջ է որ կրնայ ապահովապէս եւ կատարեալ կերպով ներգործել, Յաւիտեանական կեանքին հաւատալու համար պէտք է որ ատ կեանքը մեր մէջ արդէն սկսած ըլլայ:

Երբ կղերը ծիսապաշտութեամբ հոգեկանը մարմնացնէ՝ ատոր շարժառիթն ու հետեւանքը պիտի ըլլան հաւատացեալներու նուաստացումը եւ անոնց դիւրահաւանութեան չահագործումը, որոնք կրօնի ոգիին եւ պահանջումներուն տրամագծօրէն հակառակ են:

Եթէ Աստուծոյ հաճելի ըլլալու համար կղերը պատարագ կամ զոհ մատուցանել կուզէ, փոխանակ հաւատացեալներու ոգեկան եռանդը խեղդելու, թող իր կիրքերը զոհէ:

Փայով վարդապետութեան կամ հեղինակութեան քանի որ ամէն անհատ աստուածային օրէնքին օրինաւոր ժառանգորդն է, եւ կրնայ իր կարողութեան չափով ատ օրէնքին աւանդապահն ըլլալ:

եւ քանի որ չբարի խորհուրդները, խօսքերն ու գործերը լիովին կը բաւեն Աստուծոյ հետ ուղղակի հաղորդակցելու, երկնային Հօր մեծութեան առջեւ անձնական տկարութիւնները զգալու, ատ զգացումով անկարներու եւ պզտիկներու հանդէպ ի գուր չարժեքելու եւ յարատեւ ջանքով միշտ նորանոր կատարելութիւններ ստանալու, այլ եւս աւելորդ է դիմել ինքնակոչ միջնորդներու, որոնք չնորձքի մենաշնորհը ձեռք բերած ըլլալու յաւակնութիւնը ունին եւ ատ հանգամանքով կրօնքը իրենց մէջ անձնաւորել կուզեն:

Մեծ վարդապետը՝ իր կրօնքը ո՛չ թէ անձի կամ անձերու, այլ մաքուր զգացումներու եւ ասողջ գաղափարներու վրայ հիմնեց:

Յիսուս եւ իր առաքեալները հնազանդիլ պատուիրեցին ո՛չ թէ կրօնաւորներու անձնական պատգամներուն, հրամաններուն կամ վճիռներուն, այլ միայն օրինական տրամադրութեան համաձայն խօսքերուն, Ուստի ան որ կրօնի անունով կը խօսի, պէտք է որ իր խօսքերը սրբազան ներշնչութիւն համաձայնին եւ անոնց ազդեցութիւնները կրօնի հիմնական կանոններով պայմանաւորուին, որովհետեւ ինչպէս ուրիշ ամէն, նոյնպէս բարոյական ոյժերը բարոյականով միայն կարելի է լաւ գործածել: Աս պարագային ի՞նչ հարկ կ'այ ստեղծելու անպայման հեղինակութիւններ, որով վարդապետութիւնը վարդապետին կամ կրօնը պաշտօնէին հետ կը նոյնանան եւ քմահաճ նուիրապետութիւնները կամայական կերպով գործելու միշտ ալատ ասպարէզ կը գտնան: Ինչո՞քն ատանկ հեղինակութիւններ մինչեւ անգամ զուտ կրօնական խնդիրներու մէջ իրաւունք չունին հաւատացեալներուն մասնաւորելով բսելու թէ «մինչեւ հոս պիտի գաս եւ անկէ անդին չպիտի անցնիս»:

Ասանկ աղիկամի կերպով որոշուած կէտէն անդին իրենց յատկացուցած վարդապետութիւնները եթէ բանականութեան եւ բարոյականի վրայ հիմնուած են, ամէն անհատ կրնայ գտնոնք քննել, հասկնալ, ընդունիլ կամ մերժել, իսկ եթէ անհատանելին է որ քննելէ կարգիլեն, ատ մասին ալ վերապահուող անտեղի է, որովհետեւ իրենք ալ չեն կրնար ատոնց հասնիլ, թող որ կրօնքի խորին պարզութիւնը իրենք են՝ որ դիտմամբ եւ անիմաստ բանաձեւերով կը մթնցնեն:

Ուստի, կրօնաւորները երբ իրենց համար որոշուած պաշտամունքը օրինական նպատակներու համեմատ կատարեն, խօսքով ճշմարտութիւն քարոզեն եւ գործով բարի օրինակ ըլլան, արպար եւ կեղեցականներ հանդիսանալու համար գերբնական պատճառներու եւ անիմանալի պայմաններու չեն կարօտիր:

Հակառակ աս ամենուն, կրօնական անպայման հեղինակութիւնը ռոնեցած է նաեւ ջատագովներ, որոնք չկրնալով անոր օրինաւորութիւնը ապացուցանել, աշխատած են օգտակարութիւնը մատնանել աւելցնելով թէ միայն անպատասխանատու հեղինակութիւնն է որ հաւատացեալներու վրայ կրնայ իրական պատկաւանք ազդել, առօրեայ վէճերու վերջ տալ, մէկ խօսքով միութիւնն ու ներդաշնակութիւնը ապահովել:

Յիշեալ ջատագովները մասնաւորապէս ատանկ մտացածին օգուտներու կարեւորութիւն տալով է որ աւելի օխալած են, որովհետեւ մարդկային անհատները խորհելու, դատելու եւ ատոր համեմատ գործելու բնական ձիւքերով օժտուած էակներ են, եւ ինչպէս յիշուեցաւ անոնց համար ընդարձոյս են կրօնական զգացումներն ու բարոյական գաղափարները, որոնք բանականութեան լոյսով

նոր կեանք եւ աւելի զօրութիւն կ'ստանան եւ ատով միայն կրնան բեղմնաւորիլ :

Երբ ամենէն աւելի մշակուած, ինչպէս նաեւ շատ տկար մնացած միտքերն անգամ կրօնական եւ բարոյական ճշմարտութիւններու առջեւ պատկառանք կ'զգան, ինչ հարկ կայ անոնց կրօնական կեանքը կառավարելու համար տարապայման հեղինակութիւններ ստեղծելու : Յարգելի ճշմարտութիւնը, սիրելի արդարութիւնը եւ պաշտելի օրէնքը միթէ՞ առաւելագէտ չեն բաւեր պատկառանք ազդելու եւ հաւատացեալներէ զատ ոչ — հաւատացեալներու մէջ անգամ միութիւն եւ ներդաշնակութիւն առաջ բերելու :

Եկեղեցականները՝ իրօք եւ իրաւամբ պատկառելի չե՞ն ըլլար, երբ իրենք ալ կրօնական եւ բարոյական եւ, օրէնքներու համակերպին, չէ՞ որ կրօնի Հիմնադիրը ըսած է թէ «Ձեր բարի գործերը տեսնեն, եւ փառաւորեն ձեր Հայրը որ երկնաւոր է» :

Ո՞վ կրնայ ուրանալ թէ միշտ խօսքերու եւ գործերու համաձայնութեամբ կատարուած օրինաւորութիւնը ուրիշ ամէն միջոցներէ աւելի դիւրութիւն եւ առաւելութիւն ունի հաստատ կերպով սիրտերը սիրաշահելու :

Օրինաւէր հեղինակութեան խոնարհամտութիւնը, անձնուիրութիւնը, ներող արդարութիւնը, օրհնող սէրը լիովին կը բաւեն մարդկային անհատներու մէջ իրաւարանութեան աղբիւր եւ միութեան կեդրոն հաստատելու եւ կատարեալ համբաշխութիւն առաջ բերելու, մինչդեռ հեղինակութիւն մը, որ օրինաւոր պայմաններու տակ չի յնար, որ տիրելու տենչով պէտք ունի հպարտանալու, պերճանքի ետեւ իյնալու, չռայելու, չանախդիքի ըլլալու, միշտ բռնադատելու, հաւատացեալները զգալու եւ խորհելու իրաւունքէն անգամ զրկելու, կեղծիքներ հնարելու, ապօրէն թոյլտուութիւններ ստեղծելու, բանաւոր ներողամտութիւնը զլանալու, հակառակողները ատելու, անարդելու, նզովելու եւ անիծելու, տարակոյս չիկայ որ ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ պատճառ պիտի լրլայ երկպառակութիւններու :

Անպայման հեղինակութիւնը անխուսափելի ծայրայեղութիւններով շատ անգամ տարօրինակ հակասութիւններու մէջ ալ կիյնայ, օրինակի համար, նորութեան դէմ սովորաբար սաստիկ ատելութիւն մը կը կրէ, երբ դիտական որոշ արդիւնքները եւ ընկերութեան մը տաւորական նոր պայմանները սխալ հասկցուած աւանդութեան մը հետ չհամաձայնին, կը ջանայ ցոյց տալ թէ ատ նորութիւնով կամ պատշաճ եղանակաւորումով հաւատքը վարկաբեկ պիտի ըլլայ, բայց երբ ինդիքը իրաւասութեան սահմանը ընդարձակելու շուրջ դառնայ, ան ատեն ոչ նորութիւն կը փնտռէ եւ ո՛չ ալ հնութիւն, եւ բոլորովին աւելորդ կը համարի ո եւ է քննութիւն կամ բաղդատութիւն :

Անպայման հեղինակութիւնը աս կերպով ոչ թէ միայն վարդապետական եւ կանոնական, այլ եւ դատաստանական եւ զուտ աշխարհային գործիւրու միջամտելու եւ ամենուրեւ մէջ ալ նոյն դրութեան հետեւելու, կամ իր խելքով թէ Աստուծոյ եւ թէ մամուլային ծառայելու հարկադրուած է. հետեւաբար կարելի չէ ուրանալ թէ՛ անպայման եւ անսխալ նկատուած հեղինակութեան վրասները անհամեմատ կերպով աւելի են քան ատոր մտաղածին եւ չնչին օգուտները :

Բարոյական առողջութեան նշան չիկայ հոն, ուր կ'տիրեն հպար-

տութիւն եւ կեղծիք, այսինքն զոռոզամիտ եւ քինախնդիր ոգւով լարուած զաղաւթի մեքենայութիւններ:

Ասկէ զատ մարդկային անախառութիւնները անուցանելու համար ներքիլ չէ շահագործութեան գետին ընել եկեղեցին, որ եղբայրութեան սրբավայրն է, եւ ատելութեան առարկայ դարձնել կրօնքը որ «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն» երգով սկսած է:

Կղերական անպայման հեղինակութեան չարաչար գործածութիւններուն մասին եղած դիտողութիւնները, որոնք կատարելապէս կը համաձայնին բուն քրիստոնէական եւ Հայ եկեղեցւոյ ոգւոյն, թերեւս ոմանք աւելորդ համարին առարկելով թէ՝ աս եկեղեցին դարերէ ի վեր չափաւոր եւ բանաւոր վարդապետութիւնները միայն ընդունած, զուտ կրօնական խնդիրներն անգամ աշխարհականներու մասնակցութեամբ լուծած եւ ամէն տեսակ որոշման մէջ պատճառաբանելու կանոնը լիովին յարգած է, եւ աշխարհական տարրը աստիճանաբար կաթուղիկոսական ընտրութեան մէջ անգամ օրինաւոր եւ զօրաւոր ձայներ ունեցած է:

Հիմնովին շատ իրաւացի է ատ առարկութիւնը, բայց դարձեալ ոչ նուազ ցաւալի են ան երեւոյթները եւ կարելի չէ որ դէտողի մը ուշադրութենէն վրիպին ան դիւթիչ հանգամանքները, զոր կրօնական հեղինակութիւն, նուիրապետութիւն, իշխանութիւն, ասթու, գաւազան եւ բառերը, կապել, արձակել, զրկել, արգիլել եւ լսելը ստացած են մեր եկեղեցականներէ ոմանց ոչ պաշտօնական, կէս պաշտօնական մինչեւ անգամ պաշտօնական հրատարակութիւններուն եւ գրութիւններուն մէջ:

Այսօր աչքի առջեւ կը տեսնուին եւ կը շարունակեն պարագաներ, ուր մարդ կը փորձուի ընդունելու թէ՝ Հռոմայ Ս. Եպիսկոպոսը իր ունեցած ընդարձակ միջոցներով շատ աւելի մեղմ եւ չափաւոր կը ներկայանայ քան մեր կարգ մը եկեղեցականները, որոնք իրենց անձուկ շրջանակին մէջ անսխալութենէ աւելին պահանջել կուզեն: Ասոնք մտացածին ենթադրութիւններ, երեւակայական չափազանցութիւններ չեն, այլ ցուրտ իրականութիւններ, որոնց քով ամիսէն սրտաշարժ վէպերու տպաւորութիւնները կան հետանան: (1)

Ասկէ զատ պէտք է համոզուիլ թէ տարապայման հեղինակութիւնները մէկ օրուան մէջ չեն գոյանար, թոյլտուութեամբ, աչք գոցելով կը զարգանան, եւ մէյ մը տեղ բռնելէ վերջ զանոնք արմատախիլ ընել շատ դժուար կըլլայ:

Քրիստոնէութեան առջի դարերուն մէջ հաւատացեալները եւ կեղեցին կառավարելու մասին մեծ եւ կարեւոր մասնակցութիւններ ունէին այսօր արեւմտեան եւ մինչեւ անգամ արեւելեան ե-

(1) Մօտեք պիտի սկսին հրատարակուիլ իզմիրի մէջ ընտանեկան կապերը թուլցնելու համար եկեղեցականներէ ոմանց կողմէ թափուած աներեւակայի ճիգերու նկարագրութիւնները, եւ յուսով եւ որ յարգելի բարեկամս Կ. Ստեփանեան է-ֆէնտի պիտի ներէ, երբ զանոնք ո՛չ թէ «Համը սէք» այլ «Իօսուս հեռ» կամ «Բարձրագոյն տառելութիւն» անուանելու հարկադրուիմ:

Այս առթիւ պարտաւոր եմ հիմակուրէն մասնաւոր զօնուակութեամբ յիշել թէ պակաս չեն լստ տեսակ աղետաբեր ընթացքները պախարակող եկեղեցականներն ալ, որոնք թէև ձայն բարձրացնելու կարողութիւն չունին բայց բարեբաղդաբար աւելի թուաւոր են:

եկեղեցիներու մէջ եպիսկոպոսապետը կամ ատոր հասարիլ ուղղորդները իրենց միայն յատկացուցած են կամ յատկացնել կուզեն կառավարելու, դատելու եւ ուսուցանելու իրաւունքը, եւ հաւատացեալներու բազմութիւնը եղած է սոսկ կառավարուող, դատուող եւ ուսանող, եթէ հաճին իրեն բան մը սորվեցնել, կամ թոյլ տալ որ սորվի:

Կղերը փոխանակ ծիսական պաշտօնները զործադրելով եւ վարդապետական պարտաւորութիւնները կատարելով գոհանալու, յորինած է իրեն յատուկ կազմակերպութիւն մը, որուն վերջնական ձեւ մը տալու համար բոլորած են երկար տարիներ եւ դարեր, որոնց մէջ հեղինակութիւնը յեղաշրջութեան օրէնքով հետզհետէ կրած է շատ եւ հիմնական փոփոխութիւններ եւ զարգացած է միշտ աւելինեղ չրջանի ոլորտագիծ մը յօրինելով:

Առաջ հաւատացեալներու եղբայրական խորհրդակցութիւններով կը կատարուէր ամէն ինչ, երբ եկեղեցիները կազմուեցան, հեղինակութիւնը անզգալապէս քահանայաթողովին ձեռքն անցաւ, ան առեն երիցատունն էր որ կը կառավարէր եկեղեցին:

Շատ չանցած եպիսկոպոսները իրենց ձեռքը առին վերին իշխանութիւնը, ետքը եպիսկոպոս մը, որ նախապէս ինքզինք իր ընկերներուն հաւասար կը դասէր, Առաքեալի մը յաջորդութեաւ նպատարուակով սկսաւ գահերէցութեան թեկնածու ըլլալ, վերջապէս եկան օրեր ուր աս վերջինը յաջողեցաւ առ իշխանութիւնը եպիսկոպոսներու ձեռքէն առնելու, ինչպէս եպիսկոպոսներն ալ երէցներէ եւ երէցները հասարակութենէ առած էին, անսխալութեան վարդապետութիւնը լիովին պսակեց եւ նուիրագործեց ատ յաջողութիւնը եւ որով յիշեալ եպիսկոպոսապետը այլեւս եկեղեցիներու ինքնիշխան տէր մը եղած էր, ժողովրդական, տոհմային եւ եպիսկոպոսական եկեղեցիները իրենց նշանակութիւնները կորսնցուցած էին, զանազան պետութիւններու հետ փոխանակուած զսչնաթուղթերը (concordat) անկէ վերջ առ ինքնիշխանութեան կատարեալ փթթումը կարգիլէին:

Աս պատճառաւ է որ Վատիկան գոհ մնաց Ֆրանսական քօնքօրտայի խզումէն, որով վիճակային կամ թեմային հաստատութիւններու հետքերն ալ գրեթէ անյայտացան, արդէն եկեղեցական ժողովներն (concile) անգամ իրենց կարեւորութիւնը կորսնցուցած էին, ալ ո՞վ երես կուտար պարզ հաւատացեալներուն:

Ասանկ նկատումներով է որ կղերամիտները միշտ ջանադիր եղած են հաւատացեալները մտաւորապէս տկարացնելու եւ անոնց դարոյական տկարութեան մէջ կղերական զիրքը զօրացնելու, դարձեալ առ նպատակով է որ կղերը չուղեր բանաւոր հօտին տալ անոր բռնաբարուած իրաւունքներէն գէթ մէկ մասը: Ուստի շատ իրաւացի է քննադատ եւ արդարասէր արքայի մը առ մասին ըրած դիտողութիւնն ու ակնարկութիւնը, զոր կարելի է հետեւեալ քառեակի վերածել

«Իբր Է ամէն ինչ,
Եղած է ոչինչ.
Ծիւցեցեաւ ան կուզէ,
Գէր ըլլալ մէկ ինչ»:

Ահա աս կերպով կրօնական կազմակերպութիւնները թէեւ ըսկզբնաւորութեան մէջ հաւաքասէր, ներողափառ, հաւասարաբար ներկայանալով բարեփոխութեան զօրաւոր ազդակներ եղած են, բայց

ուժնովնալէ վերջը մէկ կողմէն պահպանողական, կայուն եւ աններդաժար հիւսիս դիրք մը գտնած եւ միւս կողմէն խտրական ոգին անգամ վերջին աստիճան ծայրայեղութեան տանելով, նախապէս խոստացեալ հաւասարութիւնը երկինքի կամ ներկայայի յատկացուցած են:

Առ ընթացքէն ծնունդ առնող մոլեռանդ նախապաշարունները եւ անբնական կաշկանդումները հրաւիրած են եւ կը հրաւիրեն հակառակութիւններ, որոնց վնասարեք հետեւանքները տակնըրէ եւ մասնաւորապէս արեւմտեան երկիրներու մէջ, եւ որոնք պէտք է որ մեզի դաս առնելու եւ օգտուելու օրինակներ ըլլան:

Մեր մէջ ալ կղերական կազմակերպութիւնը բաւական առաջացած կերեւայ, կղերի բրեն բացառիկ հանդամանք մը տալու միշտ հակամէտ կը գտնուի արդէն «Օրէնք ի ձեռս առաջնորդաց են» ատուած շատ սխալ եւ ծուռ մեկնութիւններու դուռ բացած է:

Կղերը շատ կը սխալի երբ կը կարծէ թէ՝ Աստուածային տնօրինութեամբ է որ իրեն իշխանութիւն տրուած է, ո՛չ երբեք իրաւ է որ սերոյ վարդապետը իշխանութիւն մը տուած է, բայց ո՛չ թէ տիրելու՝ այլ միայն զինքը ընդունողներուն «Աստուծոյ» որդիները ըլլալու» (Յով. Ա. 12)

Վստահ եմ որ ճշմարիտ կրօնասէր եկեղեցականներն անգամ սիրով եւ մասնաւոր հաճոյքով պիտի ընդունին կղերական ընթացքի գէմցոյց արուած բարեացակամ հակառակութիւնները եւ աստուծոյ վրէժի առնուած ամփոփ դիտողութիւնները, զիտնալով որ հանրութեան հետ չփոխողամէն դասակարգ իր պաշտօնավարութեան վերաբերեալ բարեշրջական ստացումներուն մէջ շատ բան կը պարտի իր հակակիրներուն, քննադատներուն եւ առօրեայ փորձերով ստուգուած ճշմարտութիւն մ'է որ սովորաբար հակառակորդներն են որ թէ անհատական եւ թէ ընկերական գործառնութիւններու մէջ արթնութիւն եւ զլուշութիւն կը սորվեցնեն եւ ենթական պատշաճ ուղղութեան մը կը հրաւիրեն:

Հայ եկեղեցին ինչպէս ամէն բանի, նոյնպէս կրօնական խնդիրներու մէջ ալ ո՛չ կուրօքէն հաւատալ եւ ընդունիլ կը քարոզէ եւ ո՛չ ալ առանց պատճառի արհամարհել եւ մերժելը յարմար կը դատէ, հապա տէլունական եւ առաքելական լսնձնարարութիւններուն համեմատ ամէն բան քննել, հասկնալ, համոզուիլ եւ այնպէս համակերպիլ եւ բարին գործել կը պատուիրէ:

Ուստի կարելի է ըսել թէ Հայ եկեղեցւոյ հարազատ գաւառները թէ եկեղեցական ըլլան եւ թէ աշխարհական, պարտաւոր են միշտ աչքի առջ եւ ունենալ հետեւեալ բանաձեւը, զոր կրօնական ճշմարտութիւններու քաջ տեղեակ իմաստասէր մը գրած է:

«Ո՛չ գլուխ կը ծռեմ ո՛չ կարհամարհեմ, ալ կը հասկնամ»

Արդարեւ հրանի կարգալու արժանի է հաւատացեալներու այն համայնքը, որուն մէջ գլուխները առանց նուազատանալու կամ հրպարտանալու կը հասկնան:

ՆԱԶԱՐԵԹ Լ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՄԵԿԵՆՈՒՄ. — Շաբաթ օր քաղաքէս Յմկնեցան ԾերԹիս խմբագրին հորաքոյրը Այրի Տիկին Մարիամ ձէլէպեան իր աղջկան Յր. Սիրարբիի հետ ղէպի եզրագոտս, Տիար Հրանտ Պաքրեան և Տիար Յակոբ Էլմասեան ղէպի երեսպա:

Հ Ն Զ Ս Ա Ն Ի Ն Դ Ի Ր

Բարեկամ մը՝ որ չհզուական խնդիրներով մեր հետաքրքրուիլը պիտէ, այս օրերս ներկայացուց մեզ Մանիս չարաթաթերթի 31 մարտի թիւը՝ զոր չէինք տեսած եւ որ Տօմինօյի (Ռոտուֆ Սամիկեան) մէկ յօդուածը կը պարունակէ:

Յարգի Սամիկեան Ֆր. զրականութեան պատկանեալ հարցի մը վրայ իր տեսութիւնները պարզելու առթիւ՝ Ֆրանսերէն ինչ ինչ բաներու եւ յատուկ անուններու հայ զրականներու կողմէ սխալ հնչման խնդիրն ու կը քրքրէ եւ մասնաւորապէս կը մեղադրէ զտիար Արտաշէս Յարութիւնեան թէ ինչո՞ւ «զրական լուրջ գրութեան մը մէջ» *Romantisme, Symbolisme* բառերը խնկով կը հնչէ իզմով հնչելու տեղ:

Այս մեղադրանքին մէջ մենք ալ մեր խոշոր բաժինն ունինք, եւ եթէ քանին մէջ յանցանք մը կայ՝ անշուշտ մենք են գլխաւոր յանցաւորը, եւ ո՞ր գիտէ՝ թերեւս ուղղակի պատասխանատուն գործուած մեղքին, քանզի Մալկարացի երիտասարդ զրադէտը թերեւս մեր Ֆրանսահայ բառարանէն առաջնորդուած կամ ունորմէ ոյժ առած՝ ինկած ըլլայ այդ ենթադրեալ սխալին մէջ: Ուստի պարտք կը համարինք պաշտպանել մեր բառարանը այդ անտեղի եւ անհարկի մեղադրանքին դէմ:

Կ'ուզէինք գիտնալ թէ յարգի Սամիկեան իր այդ յայտուածն պատգամը արձակած ատեն ինչ կանոնի, ո՞ր հեղինակութեան վրայ կը կախնի իր զատապարտութեան օրինական ոյժ տալու համար: Ինչո՞ւ եւ ի՞նչ պատճառաւ *Symboliste*, ու մեր կողմէ կ'աւելցնենք *Puriste* (քանզի հոս եւս յատկամով մը կը տեսնենք նոր ձեւով)՝ ու ով պիտի հնչուին, իսկ *Symbolisme, Purisme* պիտի հնչուին զով եթէ է յառաջ գտնուող Տ. Ե. կը հնչուին՝ ինչո՞ւ եւ ինչ կանոնով ու է յառաջ գտնուող Տ. Ե. հնչուին, եւ ե՞րբ եւ ո՞ր պարագայի մէջ հնչուեր է այդպէս:

Մենք մեր առջեւ ունինք բառագիրներու իշխանին՝ Լիդրէի այդ բառերու եւ անոնց բոլոր նմաններուն առջեւ նշանակած միօրինակ հնչումը՝ վանկերը մի առ մի զատելով՝ որ եւ է չփոթութեան տեղի չտալու համար: *Sim-bo-li-sm, Pu-ri-sm* ինք *Տօմինօ* սոսկ իր անձնական հեղինակութեան վրայ կ'ապաստուի՝ եւ հաւանականաբար իր շուրջը կրկնուած սխալ արտասանութենէ մ'ոյժ առած՝ «Այս է ուղիղը» կը լծուէ փոքր ինչ թեթեւօրէն, «Լիդրէն տարբեր հնչումով մը չէ որ կը սորվեցնէ զայն»: Այլ չբաւեր այդպէս ըսելու ի՛նչ Սամիկեան, պէտք է հաստատել այդպէս ըլլալը: Մենք կը պնդենք թէ Լիդրէն ձեր նշանակածէն ատարբեր հնչումով մը կը

սորվեցնէ զայն, եւ մէ'կ բացառութիւն իսկ չյիշեր, «Երբ Տիկին Զապէլ Եսայեան Սենպօղիզմ կը գրէ՝ ճշմարտապէս ապացուցած կ'ըլլայ թէ Յրանսայի մէջ այս կերպով կը հնչեն այս բառը» կ'աւելցնէք աներկեւան: Դիտէինք թէ Տիկին Զապէլ Եսայեան յարգելի գրագիտուհի մէ' որո՞ գրածները ախորժիւ կը կարդացուին մեր մէջ, այլ քր լեզուի հնչման կանոններու մէջ որ եւ է ձայն մը ունենալը կը խոստովանինք թէ կ'անգիտէինք, եւ ազնիւ Տիկինն ինքն իսկ կ'անգիտէր խիստ հաւանականաբար:

Եթէ յարգի Տօմինս չուզեր անսալ մեծին Լիդրէի հեղինակութեան եւ այդ մեծ յանցանք մը պիտի ըլլար իր կողմէ զինք պիտի ղրկենք մասնագիտական գեղեցիկ երկասիրութեան մ'որ որոշակի կը լուծէ այդ հնչման խնդիրը՝ յար եւ նման Լիդրէի, եւ ուրիշ կերպ արդէն չէր կրնար ըլլալ: *La grammaire de la lecture à haute voix*, որու 375րդ երեսը կը գտնուին սա՛ լացայայտ տողերը. «ք բաղաձայնէ մը յառաջ գտնուած տոնէն կը պահէ իր յատուկ ձայնը. *Christianisme, Israël* կ'արտասանուին Քրիսթիանիսմ, Իսրայէլ: Դուք տիրար Սամիկեան, Քոնսդերանիզմ, Իզրայէլ կ'արտասանէք, այնպէս չէ՞, ինչպէս *Calismane*՝ Դալիզման: Սխալ հնչունքներ այդ ամէնն ալ, սիրելի քննադատ, մասնաւորապէս մեզ Արեւելցւոցս յատուկ:

Սառայ է թէ իզմ աւելի հեշտ կուզայ մեր ականջին քան թէ իսմ՝ որ փոքր ինչ խիստ է եւ ա՛յս է պատճառ անշուշտ որ այդ սխալ արտասանութիւնը տարածում գտած է Ժողովրդեան մէջ, այլ սխալ եւ անկակոն իզմը ելլէ դատի՝ քաջէ կանոնաւոր ու ճիշդ իսմը ու դատապարտէ իսկ զայն՝ զայս չենք կրնար ներել:

Մենք իզմի վրէպը ընդհանրապէս խիստ տարածուած ահանելուս պատճառաւ է որ մեր բառարանին մէջ մասնաւոր փոյթ տալինք *isme* վերջաւորող քր բառերու առջիւ՝ որք լեզէն կը կաղմեն, ամէն անգամ անպակաս նշանակել անոնց իսմ ճիշդ հնչումը: Դիտեցինք որ Նորայր ալ այդպէս ճշդիւ նշանակած է միշտ այդ վերջաւորութեամբ բոլոր բառերը:

Տրուած բացատրութիւնները բաւեցին կարծեմ արդարացնելու զմեզ եւ մեզ հետ տիրար Յարութիւնեանն ալ: Այլ գործը հոգ չլմըննար, Յարգի քննադատը այդ միեւնոյն *Symbolisme* բառի առթիւ: Մակարացի գրագէտին կողմէ գործուած ուրիշ վրիպանք մ'ալ կը նշանակէ միեւնոյն յատակամիլ բծախնդրութեամբ: Այդ բառը լրբիկնապէս այլակերպած է Արտաչէս Յարութիւնեան, կը գրէ, եւ կալելի կը համարի դաս մը տալ (իւ բառերն են ասոնք), նոր դաս մը՝ միշտ այդ բառին վրայօք: Յարութիւնեան *Symbolisme*ի առաջին վանկը հայերէնի մէջ մով գրելու ծանր մեղքն ալ գործեր է՝ փոխանակ նով գրելու՝ ինչպէս կ'արտասանէ Քրիստոսացին:

Այդ զիտողութիւնը յարգի Սամիկեանի կողմէ չէ թէ մեայն չըն-

չին՝ այլ եւ լրջութենէ զուրկ կը գտնենք: Թողլով այն կէտը որ
 չէ եւ նարպէն լծորդ տառեր կը համարուին հայերէնի մէջ, եւ միոյն
 տեղ միւսին գործածումը հետի՝ խի՛ստ հետի է բառն «այլակերպելու»
 բնոյթ մ'ունենալէ, պատճառ մը չենք տեսներ զատապարտելու
 գտնար Յարութիւնեան թէ ինչո՞ւ հայերէնի մէջ Ֆրանսերէն հնչ-
 մամը չէ դրած *Symbolisme*ը՝ որ ինչպէս յայտնի է բուն ֆրանսերէն
 բառ մը չէ, ու կը ծագի լատիներէն *Symbolum* բառէն: Արդ ո՛չ լա-
 տիներէն *Symbolum*ի, ոչ իտալերէն *Simbolo*ի եւ ոչ անգլիներէն *Sym-*
*bol*ի առաջին վանկը նո՞ր կը հնչուի երբէք այդ երեք լեզուներու մէջ:

Միմիայն ֆրանսերէնի մէջ արտասանական յատուկ կանոնի մը
 համեմատ խնդրոյ տակ գտնուած այդ ջուր բառի մը մարմնոյն մէջ
 գտնուած ժամանակ՝ ռեզական կոչուած բաղադրեալ բաղաձայնը կը
 կազմէ՝ զոր ֆրանսահայ բառարանները հարկադրուած են յատկա-
 պէս ձուլուած երկար նո՞ր մը նշանակել: Յո՛ր լեզուի այդ մասնա-
 ւոր պարագան վերարհրութիւն մը չունի անշուշտ մեզ Հայերուս
 հետ, այլ քանի որ այդպէս չմտածել ծովին՝ եւ ֆր. բուն արտա-
 սանութեան այդքան մեծ նախանձախնդրութիւն կը յայտնէ՝ ապա
 ուրեմն *Symbolisme*ն առանց այդ անգական երկար նո՛ր դրուիլն ալ
 հայերէնի մէջ՝ ինչպէս կ'ընէ ինք, վրկպանքի ուրիշ ձեւ մը պէտք
 է համարուի, հետեւաբար այն եւս մեղադրելի:

Յայտնի է թէ խնդիրը *Symbolisme* բառին իր օտար ձեւով հայե-
 րէնի մէջ գործածուելուն վրա՛յ է: Եթէ ոչ՝ ֆրանսերէն խօսող մը
 արտասանական սխալ մը դործած կ'ըլլայ այդ բառը չէ թէ միայն
 մո՞լ՝ այլ նաեւ մեր արտասանած նո՞ր հնչելով:

Քանի որ գրի՛ւր ձեռքերնիս է՝ քննե՛նք ուրիշ կարգ մը դիտու-
 ղութիւններ՝ որոնց մէջ կը մտնէ յարգի Սամիկեան իր այդ միեւ-
 նոյն յօդուածով: Ֆրանսերէն ինչ ինչ յատուկ անուններու կամ նոյն
 իսկ գրական բառերու «տարբեր եւ թերի հնչումով մը հայերէնի
 վերածելու հարցը» կը քրքրէ նաւաւորդ եւ անհարկի բծախնդրու-
 թիւններ մեծ մասամբ: Փաթիւ Մենտէս անուանի վրայ ըրած դիտու-
 ղութիւնը ունի վերաբերական կարեւորութիւն մը, քան զի այդ ա-
 նունը երկու կերպով ալ կրնայ հնչուիլ ֆրանսերէնի մէջ, ու լա-
 էր ձիւղը կամ ընդունուածը ցուցնել:

Նոյնպէս Քլարթի եւ ոչ Քլարսի պէտք է կարգալ ֆրանսացի
 նշանաւոր ակադեմականին անունը՝ որ՝ ինչպէս կը յիշենք՝ յուզ-
 ուած այդ խնդրի առթիւ՝ իր անունն Քլարթի հնչուիլը ինքն իսկ
 յայտնած է մասնաւոր կերպով: Այլ Քսափիէ տը Մօնթէրէն անունը
 կը զափիէ տը Մօնթէրէն կը կարդացուի՝ զայս սխալ կը համարի
 ծովին, եւ այս մասին սխալողն ինքն է Այդ անունը ֆրանսերէնի
 մէջ *Exemple*ի, *Exemption*ի նման կը հնչուի, թող հարցնէ բուն Ֆր-
 անսացիի մը իսկ իր յիշած միւս յատուկ անուններու մէջ հայ
 զրողներէ համը ն զրին հնչուած, կամ անունի մը վերջը աւելորդ

յ մը դրուած ըլլալը չենք կարծեր որ աւագ կարեւորութիւն մը ներկայացնող խնդիրներ ըլլան այդ անունները որ եւ է կերպով «այլակերպող»: Տօմինօ դիտած չէ՞ քնաւ թէ Ֆրանսացիին ո՞րքան հեռաւոր եւ սերթ իսպառ անճանաչելի կերպով կ'արտասանէ ինչ ինչ օտար անուններ՝ յամառելով իր լեզուի յանկու թիւնը պահել զանոնք հնչած ժամանակ: Նա Lord Byronը կ'արտասանէ Լօն Պայրօն եւ նոյն իսկ Լօն Պիոն, Spakespeare Շէսփիր, Horatius՝ Հօրաս, Virgiliusը՝ Վիրժիլ ևն ևն ևն: Եւ այս՝ քնաւ երբէք խնդիր եղած չէ Ֆր. գրականութեան մէջ՝ ուր այս տեսակ բժականորութեանց կարեւորութիւն ընծայուած չէ երբէք:

Գալով բուն իսկ գրական բառերու Ֆրանսացիին օրինակի համար Cicerone իտալացի՝ բառը կը հնչէ բուն Ֆր. հնչուով՝ Սիսերօնէ, Սիսէրօն, «թեպէտ չիչերօնէ՝ հնչողներ ալ կան»: Lazzarone՝ Լազարօնէ կամ Լաժարօնէ, Lazzi Լազի, Fashion, Fashionable անկիներէն բառերը՝ Ֆաշիօն, Ֆաշիօնապլ, Leaderը՝ Լիտէօր, Steamer Սթիմէօր, Tramway՝ Թրամուէ, Warrant՝ Ուարան. իսկ Bookmaker՝ Պուքմաքէօր եւ ուրիշ հրկու տարբեր կերպեր ալ Rail բառը՝ երեք տարբեր հնչուողներ ունի, ամէն մէկը մէյմէկ բառագիրէ կամ քերականէ պաշտպանուած:

Կը տեսնէ Տօմինօ թէ վերեւ յիշուած օտար անուններու եւ բառերու կրած այլակերպութիւնները այլապէս ուշադրաւ ու կարեւոր են քան Վ ի եւ Ա ի, կամ աւելորդ դրուած հ ի կամ յ ի չնչին տարբերութիւնները, եւ սակայն բժականորութեան առիթ չեն եղած երբէք: Մեր մէջ բանն այսպէս չանցնիր: Մենք Հայերս կը սիրենք ընդհանրապէս փուճ խնդիրներով զբաղիլ. վէճեր կը յարուցանենք . . . տառերու վրայ . . . վէճեր՝ որք սովորաբար բառարանի կամ քերականութեան սահմանէն անդին չեն անցնիր օտար ազգերու մերինէն անհունապէս աւելի՝ ճոխ գրականութեան մէջ: Իսկ միջոք: Մեր անձին վրայ միայն խօսելով՝ այս վերջին ժամանակներս այդ երկրորդ անգամ է որ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով զբոյս կ'ընդունինք այս կարգէ յստակամոլ չնչին պայքարներու մէջ մտնելու ակամայ. երկարածիք պայքարներ՝ ստէպ անօգուտ եւ միշտ ձանձրալի. անհարկի luxe մը մեր նիհար ու ոսին գրականութեան համար: Առաջին զրգիւրը՝ ինչպէս յայտնի է՝ մեզ եկաւ տիար Գուրգէնի կողմէ, իսկ երկրորդ՝ թեպէտ անուղղակի զրգիւր տիար Տօմինօյէ՝ Յուսանք թէ ա'լ վերջինն ըլլայ այս . . .

Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

Տեղի անձկութեան պատճառաւ ստիպուեցանք զանց առնել այս անգամ Տիար Ա. Յարութիւնեանի ոտանաւորը Է Գ. Նաւասարդի Թարգմ. շարունակութիւնը: Եոյնպէս նիւթերու երկայնութեան պատճառաւ ստիպուեցանք մեծ մասամբ առանց միջոցներու տպագրել այս թիւը, որով երեւած 24 էջերու մէջ խտացուած եղանք Վէջեր:

ՀԱՄԱՐ ԱԷՐ*

ՔՔ

Որովհետեւ վրայական բնակիչներն անհաշիվ են, ուրեք վրայասանը
երբեք բազմեցանց ու թեր ու չէմ նկարագրիրներով բարդուած զե-
րակատար մը կը ներկայանայ, այսինքն զրական աշխարհին մէջ վե-
պող ինչպէս եւ թատերգակ-հեղինակներ կոչուած են ընկերային
ամեն տեսակ խնդիրներով զբաղելու եւ կեանքի պատկերներ գծե-
լու, բնական է որ անոնց առջեւ ամեն դուռ բաց մնար որպէսզի
կարենային արեւին տակ պարզել ընկերային եւ ընտանեկան այն
բոլոր գաղտնիքները որ գաղտնիք մնալով ստէպ ահա որ ու ցաւ-
լի տուամենրու տեղի կուտան: Ուստի վայրկեանի մը համար սեպ-
հակաճիւղով այդ ազատ մուտքի արտօնութիւնը կրնանք մտնել մեր
երջանիկ ամոլներու ննջասենեակը:

Կէս գիշեր անցած էր երբ այդ ու կին տարբեր զգացումներով
լեցուն վերադարձան օրէրայէն:

Վերդին սիրոյ եւ տառապանքի կենդանի պատկերներուն տպաւո-
րութեան տակ, կրկին հակառակութիւններու համերաշխութեամբ
յօրինուած աշխարհ մը կը տանէր իր սիրտին մէջ: Համբար սիրոյ
դրախտին հրապոյրներէն յետոյ, արգիլեալ պատուին մերկացման
հանդէպ մատնուած օձին գալարումները կ'զգար իր կուրծքին մէջ:
Վերդին հոգին արքայութեան բացումը տեսած էր Նօրմայի անձին
վրայ, եւ հիմա կ'զգար թէ այդ անձը, Նօրմա, ինքն էր, զոր սա-
կայն ոչ մի կրօն չպիտի կրնար մահու դատապարտել: Եւ իսկ
նա, հեշտանքի այդ լուսափայլ մետաղն, իր արձակած ճառագայթ-
ներով Համբարի բովանդակ էութիւնը կը լափէր: Վերդին իր սիրոյ
աստուածացումը կը գտնէր ամուսնին վրայ: Համբար այժմ իր մէջ
դժոխքն ունէր իր բոլոր արհաւիրներով կատարած: Նա լուրջ էր,
լուռ ու զոզանար՝ զսպումը բարկութեամբ ու պատրաստ էր սան-
ձարձակ շանթերով պայթիլ իօանայի նշանածին գլխուն, որ այս
րոպէսներուն մէջ իր թեւերով բոլորած էր անշուշտ գեղեցկութեան
դշխոյն . . . եւ իր զապիր չունչով կը թունաւորէր արքայութեան
ծաղիկը . . . եւ Համբար առաջին անգամի համար տղեղ զը-
տաւ իր կինը . . .:

Ա՛հ, Վերդին տգե՞ղ . . .

Ուրեմն ի՞նչ տեսակ կենդանի է մարդ . . . քանի՞ կեղեւ կը
փոխէ իր սիրտը . . .:

Վերդին մեծ հայելին առջեւ ոչ թէ իր պատկերը՝ այլ անոր վը-
րայ Նօրմային կ'ըմայլէր: Իբրեւ մանկական յափշտակութեամբ իր
հիւսիսները չէր կրնար սանձել այն մեծաշուք դիրքին, սիրոյ պըսա-
կած այն հրաշափայլ ճակտին եւ յաղթական սիգապանձ շարժումնե-
րուն հանդէպ, որով կը թուէր նմանիլ մեծ քրմապետուհիին: Ու
տակաւ կը մեծնար, կը բարձրանար մինչեւ ամպերուն վերեւ ինք
իր աչքին, իր երկնաթիւ երեւակայութեան մէջ:

Իսկ Համբար կ'երազէր:

Կ'երազէր այնպէս որ ոչինչ կը տեսնէր, ոչինչ կ'զգար: Ինչ ուր
իր առաջին սէրը պատկուած եւ անոր լրման արարողութիւնը կա-

կը փոխն եւ բունը նորէն կ'արձակէ իր տղեղ թեւերը կարօտելով անշուշտ նոր պատուաստի, եւ այսպէս շարունակ, մինչեւ որ արմատը չորնայ:

Գնան տարի առաջ Պօլսէն պարկեշտ ու պատուական բարեկամ մը իր կնոջ անհաւատարմութեան երեսէն կրած թագուն վիշտերը կը պարզէր ինձ նամակով, այն չքնաղ կնոջ՝ որուն հետ սիրային ամուսնութիւն մը կնքած էր քիչ առաջ: Ես փորձեցի հետեւեալ տողերով մտքիս արեւ զինքը:

Հարկ ե ծաղկին քառամիջ երբ սաք շունչով զայն կ'օծեն:

Հարկ ե միկնել մեր գիրկին մէջ մազկիստի կիսն օձեկ:

Հարկ ե ծպտին յաջորդէր ճառապակիս արսասուր:

Հարկ ե կեանքին վերջապէս իր ետեւէն քողոյն սուգ:

Ուտի լիւր, ա'րբ, ուրախ լե'րս հաւնակերպի՝ պատուերին:

Փութա՝ խնդալ եւ դու հոն՝ ուր վիշտ ու սեւ կը մարին:

Յետոյ մայրաքաղաքի թերթերուն մէջ կարդացի որ բարեկամս ինքնասպան եղած էր:

Համբար կրկին տագնապալից երեւոյթներուն տակ գրեթէ անզգայ՝ չէր կարող շարժում մը ընել ու սակաւ գիշերը մշտական խաւարով կը ծանրանար իր յուզուած երեւակայութեանց վրայ, երբէք չպիտի մերձենար հետեւալ օրուան փառ երեքը . . . իր ոտքերուն տակ մեռած էր երկիրը, նա՝ չէր դառնար այլեւս, արեգակը յաւիտենապէս թաղուած էր . . .

Թանկարձ իր մագերուն մէջ, ճակտին ու բերնին վրայ գաղջ ու ջերմ շունչի մը թեթեւ բուրումը զգաց, երկու կլոր թեւեր պտտեցին իր գլուխը, եւ հրատապ շուրթեր կպուկով իր փակ շուրթերուն՝ լսեց սիրոյ հրեշտակին մրմունջը որ գնաց յուզել մինչեւ իր սիրտին նըբագոյն թելերը:

— Համբար, իմ Համբար, հոս անհանգիստ ես . . . կը մտն . . . օ'հ, կը սիրեմ, կը սիրեմ . . . ես քեզ համար կ'ապրեմ . . . քեզ համար կուզեմ մեռնիլ . . .

Նա բացաւ աչերը ու տեսաւ Վերգինը:

Տեսաւ Վերգինը իր լանջով փարած, գիշերուան շապկով, իր հրաշալի կուրծքին մերկութեան մէջ՝ Երգ Երգոցի հարսն էր, երազուած խնկարայր հարսը, որ առաջին անգամի համար եւ ինքնաբերաբար կը նետուէր զիւցազն փեսային զիրկը:

Առաջին անգամի համար . . . այո՛, վասնզի Վերգին այն կրնէրու կարգէն էր որ երբ սիրեն՝ կուտան իրենց անձը առանց անորմէ բաժին մը պահելու իրենց կամքի հաշուին, եւ այս անձնատուութիւնը ծայրագոյն զոհողութիւնն է գործի այն ընտիր ու կատարելագործեալ կրները՝ գիտն ընել:

Այո՛, կրները դասակարգերու կը բաժնուին. ամեն անոնք որ կը հռչակեն կրներու ազգը միօրինակ ընութեամբ օժտուած՝ այդպիսիներ կնոջ ինչութեան անմուտ եւ հարեանցի խորհողներ կը հռչակուին իրենց կարգին: Յունական հանճարի հօր ներկայացուցիչներէն մին, Էվրիբեա, աշխարհի ամենէն փայլուն ու մեծ եղերերգակը, անշուշտ անիրաւ կը դատուի պատմութեան առջեւ: Կրները զլուանքով ատած ըլլալուն համար: Վօլթէր, Փիլիսոփայական քառարանի անմահ հեղինակը, նոյնպէս խառն պիտի քննադատուէր եթէ լրջօրէն նմանցուցած ըլլար կրները հողմացոյցի, girouette, այսինքն հովի հպատակ:

Արդ կենեոս աշխարհը երեք գլխաւոր դասակարգեր կը կազմեն առաջինը ստուար մասը, կը բաղկանայ կատարեալ բնութեամբ օմտուած, որ գիտէ սիրուիլ ու սիրել, որ ընդունակ է զարգացման իտեալ սիրոյ ներկայացուցիչն է այդ կինը, նա սիրոյ լըրութիւն մէջ որ կը կատարուի ամուսնական հարկին ներքեւ, զոհողութիւն մէջ որ կ'ընէ իր սիրած մարդուն իրական հաճոյքը, ծայելով Միշէն իրաւամբ վեր կը հանէ այդ ճշմարտութիւնը իր Սէր անուն գրքին մէջ:

Երկրորդ դասակարգին կը վերաբերին անզգայ կիներ, որոնք կը կարծուին համբերութեան մարտիրոսութիւնը ըլլալ, որոնք սիրել չգիտեն եւ իրենց միջավայրի կեանքին համեմատ կ'ապրին, մերթ կուսութեան մէջ կը պառնան եւ ստէպ առնական փայփայանքին համակերպելով կ'ամուսնան ու մեքենական, ըսենք, բարի կամ չար մարմաներ կը դառնան:

Ճշմարտագոյնը անոնք են որ հակառակ իրենց կատարելութեան ճակատագրին աղէտալի քահանայով վէսթեան կոյսերու զրկանքին կը վիճակուին կամ անարժան ամուսնի իշխանութեան տակ կը նահատակուին:

Ինկեւ որդ դասակարգի կիներ, որ բարեբաղդաբար նուազագոյն մասը կը ներկայացնեն, ինչ հիւանդ են հիւանդ եւ յիմար, բառին կատարեալ առումով, որոնք ընկերութիւնը կ'ապականեն եւ կիրաշխարհը հաստատ կը պահեն:

Վերջին իտեալ սիրոյ այս մարմնացած զիւցազնուհին հարսանեկան առաջատի բացումէն ի վեր իբր նուիրական պարտաւորութիւն կը կատարէր ամուսնին մօտ կնոջ գլխաւոր գիրը այն պէս ինչպէս ջերմեանդ հաւատացեալը կը ծնրագրէ Աստուծոյ խորանին առջեւ մոռնալով եւ կեանք եւ աշխարհ:

Իսկ այն գիշեր, ուր կը փորձեմ գեղանի եւ զարգացած կնոջ ինքնահիացման տեսարանը պարզել, Վերջին զգաց առնական ոյժին վրայ իր վառած կրակին ջերմութեան չափը իր անձով գործած աղքեցութեան անձիւր աստիճանները, ու փոխադարձաբար իր ամբողջն համակուելով նոյն այդ սիրոյ մագնիսացումէն առաջին անգամի համար ներգործական դեր ստանձնեց եւ յարձակեցաւ, այսինքն անձնատուութեան անպատու եղանակով մը նետուեցաւ երեւոյթաւոր ամուսնին գիրկը ու պահանջեց թուր եւ անդիմադրելի թափով ինչ որ կինը չպարտի պահանջել յանի որ յարձակման դերը կը պատկանի այրին:

Համար սթափելով վայրկեան մը մոռցաւ ահաւոր անուրջը եւ զգալով իր սիրական կնոջ հրափառ շունչը իր շտրթերուն վրայ լափեց անոր կեռասի շտրթերը, առանց սակայն բաց մը արտասանելու, վասնզի նա կուլար առանց սակայն իր հրատու պչերէն չիթ մը արցունք ճոսելու:

— Համբար, գրկէ՛ զիս . . . գրկէ՛ զիս ոյժով . . . օհ, առելի աւելի ոյժով . . . կը մրմնջէր Վերջին իբրեւ արծիւէն հալածուող հաւիւր, որ ոսկի վանդակի մէջ կը կարծէ գտնել իր աղատութիւնը:

Այն ժամանակ Համբար իր պողպատեայ թեւերով բոլորեց Վերջինի դիւրաթիւ մէջքը, իր ծունկերուն վրայ նստեցուց զանի եւ հառաչեց:

— Օհ . . . օհ . . .

— Երջանի՛ կես . . . ըսէ՛, կը սիրե՞ս զիս . . . կը գոչէր անտիկ կան կինը ամուսնին ուսերէն կախուած:

— Դո՞ւ

— Դու կեանքս դու խրեցաւս, դու միակ կրօնս . . . Ե՛լ ուրեմն, հո՞ր անհանգիստ ես, Համբար, գթա՛ ինձ, ներէ՛ ինձ . . . չկայ կին մը որ կարենայ դիտնալ թէ դու ինչո՞ւ ծնար . . . ես, ես միայն գիտեմ այդ բանը . . . եւ քանի որ ծնար՝ դու իմա ես, միայն ու միայն իմա . . . դու արեգակն ես եւ ես քու աշխարհը . . . ո՛չ, ո՛չ, ինէ՛ դուրս ոչ մի աշխարհ պէտք չէ լուսաւորուիլ քու երեսէն . . . դու իմա ես, ըսէ՛ . . . ա՞յո . . . :

Համբար կը դողար կարծելով թէ Վերգին կարդացած էր իր մէջ մղուող պայքարին մանրամասնութիւնները, փութաց ամփոփել իր միտքը եւ բռնազբօսել ժպիտով մը թոթովեց:

— Բայց ինչո՞ւ այդպէս, Վերգին, ես ե՞րբ թերացայ քեզ սիրելու մէջ . . . ես իմ ծնողքն ատեցի քեզ մերժելուս համար . . . :

— Ասոր համար դու իմ Աստուածն ես, ասոր համար մեր պարտաւորութենէն չա՛տ աւելին պիտի կատարենք քու ծնողքը պաշտելու գործին մէջ . . . օ՛հ դու բարի ես, դու մեծ ես այնքան՝ որքան մարդկային կօրողութիւնը կը ներէ երեւակայել մեծը . . . ասոր համար քեզ կը սիրեմ եւ կուզեմ այնպէս մեռնել . . . Ե՛լ մտնենք գերեզման, բայց այն գերեզմանը որ տաք է, գաղջ է, ուր սէրը կը կենսագործէ . . . ուր երանութեան լրումը կը պսակուի, ուր միայն կարելի է գտնել արքայութիւնը . . . :

Համբար կազը մարեց, եւ անա պատուհանէն լուսինը սկսաւ հսկել ամուսնական սենեակը:

Այր ու կին անկողին մտան. Համբար իբր Իօանայի պատկերով գրկեց Վերգինը . . . :

Ծառերուն մէջէն Թռչնիկները չուշացան արշալոյսը երգել:

Առաւօտուն երբ Վերգին արթնցաւ՝ թափանցիկ վարագոյրին ետեւէն տեսաւ Համբարը որ ընկողմանած էր բազմոցին վրայ, տեսաւ անոր յոգնարեկ երեսը, ծաղկահաս կիներ շառափնեցաւ այդ տեսարանին առջեւ. եւ իր աչերը խոնարհեցուց, բայց այս անգամ նա մայր իջաւ անկողնէն . . . :

Շարունակելի

Կ. ԱՍԵՓՈՍԵԱՆ

Քաղաքիս Աւսումն. խորհուրդը իր շնորհակալութիւնները կ'ներկայէ հրապարակաւ Տիկին Տ. Տ. Խան Արզգիսի որ 40 ֆր. և Տիկին Մ. Օ. Քուլմենսի որ 1 ժամ. ոսկի նուիրած են Ս. Զատիկի առթիւ Մանկապարտէզի և երկսեռ վարժարանաց կարօտ դպրոցականներու կօշիկի և զոհատի պէտքերուն համար. նոյնպէս մասնաւոր շնորհակալութիւն կ'յայտնէմ Նազարէթ էֆ. Պարճեանի որ 300 ֆր. տուած է նոյն նպատակաւ գործածելու համար:

Իօրտէլիօի երկսեռ վարժարանաց խնամակալութիւնի տիկնայք. իրենց շնորհակալութիւնը կ'ներկայեն հրապարակաւ Մեծ Աւետիս էֆ. Աւետիքեանի որ Զատիկի առթիւ քարեհոնձած է 4 թ. փ կերպաս նուիրել աղքատիկ տղոց հագուստի համար. նոյնպէս Տիար Հայկ Քերէստեանի որ 2 թ. փ չիթ գրկած է աղքատ տղոց հագուստի համար:

Պերպէրեան վարժարանի ի նպաստ Ս. Առաջնորդ հօր ձեռամբ գրկուած է Կ. Պոլիս Ս. Պատրիարք հօր՝ տասն ժամ. ոսկի արդիւնք նուիրատուութեանց քաղաքիս Աւսումն. խորհրդոյ, երկսեռ վարժարանաց ուսուցչական մարմնոյն և բարձր կարգի երկսեռ ուսանողաց:

ԻՆՉՈՒՆԻ ՍԵՒԱՍՈՐԹԵՐԸ ԳՈՌԻՋ ՄԱԶԵՐ ԿՈՒՆԵՆԱՆ

(Յատկապէս տղու մը համար գրուած բնախօսական տեսութիւն որմէ կրնան սլտուել մեծերն ալ)

Քեոորդուոյս՝ ԱՐԱՐԻՆ

Ուրիշ բան չի՞ գտար հարցնելու ինծի, չա՛ր տղայ, հոգիս:

— Տայ-տայ, ինչո՞ւ պէտպէտրնետուն մազերը գրիգի կըլլան:

Հարցումդ այնքան վեր չէ հասակէդ օրքան տալիք պատասխանը՝ կարողութիւնէս:

Ինչո՞ւ այդ հարցումին տեղ քսան բառէթ չօքօլա չուզեցիր ինձ մէ կամ տօպրակ մը պիլիս:

Որովհետեւ հոգիիս չափ կը սիրեմ զքեզ եւ չեմ կրնար բան մը մերժել քեզի, ըրի չըրի, ասդին անդին ինկայ, միւզիկն տակն ու վրայ ըրի, Մասնէրօյին հետ interview մը ունեցայ, չատ մը հին գիրքեր թղթատեցի, հարկ եղաւ որ եգիպտական նշանագրեր բացատրել տամ Brugshe փաշային, Գահիրէի Ազգային Մատենադարանը խուզարկեցի, վրայ տուի զատկական արձակուրդս, հոգիս ելաւ, միայն եւ միմիայն քու մանկական չարածճի հետաքրքրութեանդ յագեցում մը գտնելու համար:

Բայց յաջողեցայ, Արամ, Յաղթութիւնը մեր քովն է քանի որ պիտի կրնամ քեզի ըսել թէ ինչու սեւամորթերը զոռի մազեր կ'ունենան:

Պայման մը պիտի գնիմ սակայն խօսքի չսկսած: Նախ խոշոր, աղւոր պաշիկ մը պիտի տաս ինծի եւ յետոյ խելօք խելօք մտիկ պիտի ընես:

Օրին մէկը, Արամ, սատանան գործ չունէր:

Հիմա պզտիկ ես եւ տակաւին չես պիտեր թէ ի՞նչ փորձանքներ մարդուս գլխուն կը բերէ սատանան, երբ մանաւանդ գործ չունի:

Երբ պիտերդ բուսնին եւ աղւոր կտրիճ մը ըլլաս, պիտի տեսնես կիներ որ պիտի խոստովանին քեզի իրենց անկումներուն պատմութիւնը, հետեւեալ անխուսափելի յառաջաքանով:

— Հաւատա՛ որ ուզելովս չէր Տասն անգամ մերժեցի, ընդդիմացայ, ականջ չի դրի իր դարպասին, պատուեցի նամակները, ետ դրկեցի իր տուած ընծաները, դիմադրելու կարողութիւնը ունեցայ, բայց այնքան անգամ պատուհանիս առջեւ էն անգամ դարձաւ, այնքան վրաս ինկաւ որ . . . :

Այսքանը բաւական է, Արամ, Երբ քսան տարու ըլլաս, կիսաւարտ ձգած այս պարբերութիւնս դու մինակդ պիտի կրնաս լըրացնել, բաւական է որ սաչափ մը . . . մօրեղբորդ ելած ըլլաս:

Ինչպէս քիչ մը առաջ ըսի՝ օրին մէկը սատանան գործ չունէր

եւ բնականաբար սիրտը կը նեղանար. կոր:

Մէյ մ'ալ իրմէ քանի մը քայլ անդին աչքին զարկաւ կաւի կոյտ մը զոր Աստուած պապան, Աղամը ստեղծելէն ետքը, *par distraction* ձեռքէն ձգած գացած էր, որովհետեւ ճիշդ այդ վայրկեանին թէլէֆօնէն կը կանչէին կոր. զինքը, շատ կարեւոր գործի մը համար:

Սատանան քիչ մը առաջ տեսած էր թէ ինչպէս Աստուած ըստեղծած էր Աղամը:

Գերմանացի Փապրիֆաքօրի մը պէս, չի դիմացաւ Աղամին կեղծը շինելու մարմալին: Խոյացաւ ուրեմն այդ կաւի աւելցուքին վրայ որով մեր Տէրը մարդ կը շինէր, իսկ հիմայ մարդերը պտուկ կը շինեն կոր անկէ:

Ձեռքին մէջը առաւ. հոս քաշեց, հոն քաշեց, շաղուեց, ճզմեց եւ Աստուծոյ ըրածին պէս հաղիւ թէ վրան փշած էր, ձեռքէն դուրս ցատկեց կենդանի արարած մը:

Իայց որովհետեւ սատանան ի՞նչ բանի որ դպչի, այդ բանը անպատճառ սեւ կըլլայ, իր շինած մարդն ալ սեւ եղաւ, սեփ-սեւ մեր խոհարար Ապտուին պէս:

Սադայէլին ղիտաւորութիւնը ճերմակ մարդ շինել էր, սեւամորթէն չախորժեցաւ եւ իր սխալը սրբագրելու համար. բռնածին պէս այդ սեւամորթը մօտը գտնուած լճակի մը մէջ նետեց լուալու համար:

Այդ լճակին մէջ ջուրը շատ խորունկ չէր, հետեւաբար այդ նկկօրին մինակ ռոքին տակերը եւ ձեռքերուն մէջերը հաղիւ կըրցան ջուրին դպչիլ:

Ատոր համար է որ, Արամ, մեր Ապտուին եւ բոլոր սեւամորթերուն ձեռքին մէջերը եւ ռոքերնուն տակերը բաղդատմամբ աւելի ճերմակ կըլլան քան մարմնոյն մնացած մասերը:

Առած առ-չէն սարսափահար, մեր նէկրօն յուսահատութենէն թաց թաց ձեռքերովը սկսաւ գլխուն դարնել:

Սատանան կրակ կտորեցաւ. երբ տեսաւ որ իր ձեռագործը սեւ կը մնար առաջուան պէս:

Բարկութենէն՝ սոսկալի եռամբուխ մը (այս բառին հայերէնը բռունցքի հարուած ըլլալը սորվելու համար դեռ ժամանակ շատ ունիս) այո՛, սոսկալի եռամբուխ մը իջեցուց քթին բերնին:

Այդ բռունցքի հարուածին հետեւանքէն է որ մինչեւ այսօր բոլոր նկկօններուն քիթը տափակ կըլլայ. ուշադրութիւն րբէ՛ եւ պիտի տեսնես, Արամ:

Նէկրօն՝ շուրթունքները կախեց — դեռ անանկ կը մնան կոր մինչեւ հիմայ—եւ սկսաւ աղու մը պէս լալ:

Սատանան զգաց որ կոշտ գտնուած էր այդ ողորմելի արարածին հանդէպ. խղճի եկաւ եւ անոր սիրտը առնելու համար մօտեցաւ նկկօրին եւ մասնաւոր զուրգութանքով մը իր մատները մըխրճեց անոր մազերուն մէջ:

Եւ որովհետեւ Նէկրօյին մազերը թաց էին, սատանային մատները՝ որ միշտ կրակի պէս տաք կըլլան, այն դերը կատարեցին անոնց մէջ ինչ որ կը կատարէ մամայիդ մազի մաշան *saussayig* . . . *ondulation*ները շինելու համար:

Հիմա սորվեցար անշուշտ թէ ինչու գոռոզ կըլլան սեւամորթերուն մազերը:

Լ Ր Ս Ք Ա Ղ

ՄԵՐ ԿԵՆՏԵՆ

✱ Մէնէմէնի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ տօնախմբութիւնն ըլլալուն, կիրակի օր Ս. Առաջնորդ Հայրն Մէնէմէն ուղեորութեան և նախագահեց եկեղեցական արարողութեանց: Բաւական թիւով ուխտաւորներ կառարկութեամբ ուխտի գացած են Մէնէմէն:

ՆՈՒԱԳԱՆՆԵՍ

✱ Անցեալ հիւնդարթի երկնայեան տեղի ունեցաւ երկսեռ որբանոցներու ի նպաստ սարքուած նուագահանդէսը: Հանդիսական բազմութիւնն ընտրուած էր բայց ոչ բազմաթիւ: Թեւեալ եղանակի տնայարմարութիւնը պատճառ եղած ըլլալ գեղեցիկ սեռին բացակայելու, քանի որ տարբեր ու է տեսակէտներ ներքին չպիտի համարուէին անոնց բացակայութիւնը չբնդկելու համար: Իսկ երկսեռ տարբեր սարակութիւններ ինչպէս միշտ կ'փայլէին իրենց բացակայութեամբ, թէև իրաւունք չունինք անոնց ներկայութիւնը անորոշեալ նկատելու, մերկաներուն պէս քանի որ մերայնոց յատուկ է միշտ օտարին սարքած հանդէսներուն ներկայ գտնուիլ, առանց բախնդրութիւններ մէջտեղ դնելու և անոնց մեր հանդէսներէն բացակայութիւնը նկատողութեան առնելու: Հանդէսի կարգադիր մասնախմբի անդամներէն երկուքն միայն կերէի պարտք սեպած էին պատուել հանդէսը իրենց շնորհալի ներկայութեամբ: Հանդէսը բացաւ Մ. Իվըն-ձոնս երգահանով: այդ կարող արուեստագէտին տաղանդին վրայ կրկին ծանրանալ աւելորդ կ'համարենք: Ինչպէս նաև Յ. Եարուին-Տօր որ անգամ մ'ալ ցուցադրեց իր ջութակահարի անհամամասն ճնշութիւնն ու կարողութիւնը: Մ. Թովարդ ձուլի վրայ որ ծանօթ է մեր հասարակութեան իր գեղարուեստաբան գերին մէջ, և որ սիրալոյսով կ'ընդունի իր աշակցութիւնը նուիրել երբ խնդիրը զՈւսանող կարօտ հաստատութեան մը վրայ կը դառնայ: Ուստի նուիրենք քանի մը տղերք նորեկ արուեստաբան օրիորդներու, որոնք զոնէ կրցան փրկել մեր համայնքի պատիւը իրենց անձնուէր մասնակցութեամբ, Յ. Կիւլա Զաքեանի, Յ. Աննա Պարտիզանեանի և Յ. Էլիզա Պալպանեանի: Օր է. Պալպանեան ընկերակցութեամբ իր գլխատուին Մ. Ի. ձոնսի երգեց երկու անգլիներէն հատուածներ որոնք թէև հանդիսականներու մեծագոյն մասէն անհասկնալի, կրցան սակայն գնահատուիլ, նկատելով որ Անգլ. լեզուն չունի իտալականին և ֆրանսականին այն յուզիչ ու թրթռալ շեշտը և

բնականաբար անարմար է ու կ'կատէ երգողներն չժողով ձայնի ելեւելանքով արձակ մօմք մ'առնել: Եր. Աննա Պարտիզանեան ֆրանսերէն լեզուով մենախօսութիւններուն մէջ շնորհաւորելի է ջերմապէս, պարզ, բնական և ֆրանսուհիի գեղեցիկ շեշտով մը ցուցադրեց իր կարողութիւնը, ժպիտներ պիտելով հանդիսականներու մէջ և ընդհանուր համակրութեան ու հաւանութեան արժանանալով անվիճելիօրէն: Իսկ Օր. Կիւլա Զաքեան որ օժտուած է գեղեցիկ ձայնով մը, կախարհեց հանդիսականները իր ձայնի յուզիչ ելեւելներով, Յր. Զոնս շեշտներով, որոնց հետ ներդաշնակօրէն կ'օղակաւորուէր իր շնորհալի զեմագծերու և շարժումներու խաղաւոր զեղեցկութիւնը: Մէկ խօսքով նուագահանդէսը կրնանք ըսել թէ յաջողութիւն մեզաւ իր ամբողջութեամբ և նոյնքան գոհունակութիւն պիտի գրան առնենք, եթէ այն բարոյական յաջողութեան հետ զուգընթաց ըլլալ նաև զրականը ինչ որ կարևորագոյնն է, որով պիտի կրնայ արդարանալ հանդէսին նպատակը:

✱ Տիար Զակար Պատանեան որ ծանօթ է իր Էֆէր վաճառատնով, Հէրէքէի Կայս գործարանի արտադրութեանց գործակալութիւնն ստանձնած է քաղաքիս մէջ Անձրևանոցներու և հովանոցներու Էֆէր վաճառատնը որ պատուաւոր մրցումով մը կրցաւ զԵթէ զէմ գալ կրօնական նոյնատեսակ արարներու, կ'պատի իր յաջողութիւնը իր ծախած ապրանք տոկոսներուն, աճանութեան և մաքրութեան այնպէս որ այսօր կրնայ յաջողապէս մրցիլ արտաքին արտադրութեանց հետ, և տարակոյժ չկայ որ յաճախորդը միշտ պիտի նախապատուութիւն տային երկրին մէջ պատրաստուած ապրանք տար երկրիներէ հասածներուն հետ: Այժմ որ համառաւոր Հէրէքէի գործարանին արտադրութեանց մասնաճիւղ մը ունի Էֆէր վաճառատնը ստանալով չունինք, թէ պիտի յաջողի այդ գործարանի ապրանքներով մրցիլ նոյնատեսակ արտաքին հետ, Թաճախորդը ամեն մասամբ զոյ պիտի ըլլան այդ ապրանքներու ազնիւ, տոկոսն, մաքրութիւն և ճաշակաւոր յատկութիւններէն որոնք պիտի կրնան մրցիլ արտաքիններուն հետ: Թաճախորդ չունինք թէ Տիար Զակար Պատանեան իրեն պիտի գոհացնէ իր յաճախորդներ իր ստանձնած գործակալութեան այս նոր ճիւղի ապրանքներուն մէջ ալ արդէն հանրաժանութիւն ըլլալով իզմիրի շրջակայից և գաւառներու մէջ իր Էֆէր վաճառատնով:

Իրաւոր Տնօրէն Մ. ԲԱՄՈՒԻՐԱՆ ՈՐԳԻ ✱ Տպարարութիւն Բ. ԲԱՄՈՒԻՐԱՆ ՈՐԳԻ

ՎԱՀԱՆ ԶՄԻՌՆԱԿԵՍԵԱՆ

Մ Ե Ծ Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ ՈՒ Ն Ք
ԺԱՄԱՅՈՅՑԻ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՊՐԱՆԱՅ

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ

ՇՈՒՀԱ - ԴԵՏԵՍԹԵՆ ԹԻՒ 14

Մ Ա Ս Ն Ա Ճ Ի Ի Ղ

ԶՈՒՀԱ - ԴԵՏԵՍԹԵՆ ԹԻՒ 40

Սոյն վաճառատանց մէջ միշտ պատրաստ կը գտնուին 30,000 կտոր ժամացոյց սկիւի, արծաթէ, նիքել սև, պատի և զարթուցիչ, Ոսկիէ շղթաներ՝ արանց և կանանց համար ա. մենքն ալ զուտ եւ անխարդախ ոսկիէ ըլլալուն մասնաւորա. բար կ'երաշխաւորուի:

Ազնիւ յաճախորդացս ու ռադրուիւնը կը գրաւեմ որ անտի չըլլանք ըլլամքներէ չը չմտնին, ի վերջոյ յուսախար պիտի մնան, վաճառատանցս հանրածանօթ պատուաւորութիւնը որ երկարամեայ արեւտրական ուղղամտութիւնը կրնայ գրաւա. կան մ'ըլլալ իրենց թէ, երկու վաճառատուններս գիտողք կատարելապէս գոհ պիտի մնան իրենց կատարած գնումէն:

Մտանաւորաբար մեր գաւառացի արհեստակից եզրարց ու ռադրուիւնը կը հրաւիրեմ մեր վաճառատանց վրայ, ած. նուիւեան ու ապրանաց տոկոսներէն մասին փոխանակ յանձնակատարներու միջոցաւ ապսպրանքներ ընելու լաւ ևս չէ՞ եթէ անդամ մը փորձէն մեզի հետ գործելու, զի մենք Ամերիկեան և Եւրոպեան էն հսկայ փորձարարատէրնքուն հետ մասնաւոր պայմանագիրներով կապուած ըլլալով ու ա. մենադոյն շահը մեզի բաւ համարելով. պիտի կարենամք շատ աւելի նպաստաւոր պայմաններով իրենց ու զած տեսակ. ները հայթայթել:

Ժամացոյցներու յարդարում երաշխաւորեալ:

GRANDS MAGASINS

DE LA RUE FRANCOISE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.

ՍԵՆ ՎԱՋԱՌԱՏՈՒՆՔ ՔՐԱՆԿԱՅ ԹԱՂԻ
Բ. ՔՍԵՆՈՔՈՒԼՕ ԵՒ Ը

Ցուցադրություն
ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԵՂԱՆԱԿԻ

ՈՒՔՍՐԱՔՐՆ

“WESTERN”

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1854 թ.

Այս անգլիական կարելու ընկերությունը կապահովե ընդդէմ հը-
հի և ծովային վտանգներու:

Իզմիրի ընդհանուր զործակալը արտօնուած է յանուն ընկերութեան
ապահովագրեր կնքելու և ամեն արդարացի պահանջումներուն հասու
ցում տալու փութանակի և մեծ առատաձեւութեամբ:

Ընդհ. Գործակալ Իզմիրի եւ Ալտընի կուսակալութեան
Մ. Ռ. ԷՔՍՐԱՔՐՆ

ԷՔՍԷՍ “EXCESS,”

ԱՆԻՄԱԿԱՆ ԱԳԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Կեդրոնատեղի

311 - 322 ՎԵՆԶԵՐՈՒԹՐ ՆԱՌԷՁ. ԼՕՆՏՈՆ

Այս Ընկերութիւնը կապահովե Հրդեհի դէմ, Ծովային արկածները
և կենդանիներու կեանքը:

ԷՔՍՐԱՔՐՆ ԵՒ ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ

Այս կրկին Գործակալութեանց գրասենեակները կը գտնուին Քարա-
փին վրայ, Առեւտրական Սենեակի շէնքին մէջ թիւ 1: